

FLAVIA AMABILE

Salerno'da doğdu, Roma'da yaşıyor.
İtalya'nın tanınmış gazeteci-yazarlarından biri.
La Stampa gazetesinde çalışıyor.

MARCO TOSATTI

Cenova'da doğdu. Gazeteci ve yazar.
Özellikle Katolik Kilisesi üzerine
yaptığı çalışmalarla tanınıyor.

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap, iki İtalyan gazeteci, Flavia Amabile ve Marco Tosatti tarafından kaleme alınmış ve 2009'da basılmış *I Baroni di Aleppo* adlı kitabın İtalyancadan yapılan çevirisidir.

Türkçe basımda, Anadolu'daki bazı yerleşim yerlerinin isimleri Ermenice olarak bırakıldı, Türkçe isimleri köşeli parantez içinde verildi.

Kitabın orijinalindeki Ermenice, Fransızca, İngilizce vs. kelimeler *italik* olarak dizildi. Dipnotlar ve fotoğraflar kitap yayına hazırlanırken tarafımızca eklendi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

HALEP'İN BARONLARI

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z.
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - UÇU 156

Flavia Amabile - Marco Tosatti
Halep'in Baronları

Özgün Adı
I Baroni Di Aleppo
© La Lepre Edizioni, 2009
© Aras Yayıncılık, 2015

Editör ve Çeviri Redaksiyon
Sosi Dolanoğlu

Kapak Tasarımı
Aret Gıdır

Kapak Fotoğrafı
Baron Oteli, Halep

ISBN 978-605-5753-56-6

Baskı
Sena Ofset: 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (212) 613 38 46 / Sertifika No: 12064

İstanbul, Kasım 2015

HALEP'İN BARONLARI

FLAVIA AMABILE
MARCO TOSATTI

İTALYANCADAN ÇEVİREN
YELDA GÜRLEK

1. BÖLÜM

Doğu Anadolu'nun tepeleri arasına sıkışıp kalmış, küçük bir köyde yaşıyorlardı. Tarihler ne zamandır hafızalardan uçup gitmişti, zaten böyle yerlerde ve böyle bir çağda bunun pek de önemi yoktu. Bir yıl eksik, bir yıl fazla, aşağı yukarı 1860 yılı olmalıydı. Bu yere, böylesi hasis topraklara her gün meydan okumaya kararlı, dik başlı bir halk için yaşamın alışlagelmiş zorluğunu temsilen “çorak yer”, yani Ançirtı adını vermişti Ermeniler. Bahar geldiğinde, neredeyse bir mucize gibi taze filizlerin kapladığı hektarlarca sert ve kurak toprağın sahibi olan Krikor, içlerinden en inatçısıydı: Küçük bir toprak sahibi, bir *ağa* olana dek dua etti ve çalıştı. Kimse sebebine akıl erdiremedi ama, bir sabah ailesini bir araya topladı ve yola çıkacağını duyurdu: Kudüs'e gidecekti, İsa'nın mezarında dua edecek, gizlice yaptığı anlaşma gereği ona olan borcunu ödeyecekti.

Birkaç gün sonra hava daha ağarmadan evden çıktı, üst baş ve gerekli erzakla doldurduğu iki heybeyi katıra yükledi, yuları kavradı ve yola koyuldu. Şafağın ilk ışıkları, ardında bıraktığı tarlalarının özenle sürülmüş topraklarına gölgeler düşürmeye başlarken, o bir tepenin üstünde durdu. Bir parça ekmek yedi ve kırıntılarını kuşlara attı. Evlerinde, çalışmayla geçecek uzun bir güne böyle başlamak âdettendi. Böylece bu büyük macera, kendisi ve gelecek üç nesil Mazlumyanlar için başlamış oldu.

Osmanlı İmparatorluğu çöküşe geçmişti, fakat kutsal topraklar, Kudüs, Mekke ve Medine hâlâ onun kanatları altındaydı. Korku ve huzursuzluk, Krikor'u, Hıristiyan bir hacının gururu ve silinmez işareti olan kolundaki küçük haç dövmesini hayranlıkla seyre daldığı o andan uzaklaştırıyordu. Kasabaların dışına çıkıldığı anda imparatorluğun gücü etkisini kaybediyordu. Soyguncular, haydutlar ve yağmacılar sürekli pusudaydılar. Güneş battığında köylerle kentlerde

evlerin kapıları saldırı ve şiddete uğrama korkusuyla kapatılıyordu; Osmanlı Devleti büyük ama kırılıyordu, İran Körfezi'nden Kafkaslara kadar uzanmış yatan geniş bedenini parçalamaya can atan Avrupa-lı güçlerin onu tanımladığı gibi, tam bir "hasta adam"dı.

Krikor Halep'e, Şam'a, sonra Beyrut'a ve bozkırlardan ve Bedevi kabilelerinin hüküm sürdüğü çölden daha güvenli olan sahile ulaştı. İmparatorluğun vilayetlerinden geçmesi haftalar sürdü. Sonra bir gün ufukta, güneşin altın ışıklarıyla yıkanan surların hatları nihayet uzaktan belirdi ve yaklaştıkça kutsal şehrin ilk kubbeleri iyice seçilir oldu. Ağladı, dua etti ve nihayet şehirlerin en kutsalına biraz daha yaklaşmak, kendisine tavsiye edildiği üzere, Ortaçağ'dan beri Ermeni hacıların uğrak yeri olan büyük dergâha, Srpots Hagopyants Manastırı'na sığınmak için kutsal Yafa Kapısı'nı aralayacak gücü sonunda kendisinde buldu. Surp Boğigdos Kilisesi'nin mozaik yer döşemelerine hayran kaldı, Ermeni mahallesinin bahçelerindeki, Kudüs'ün en yaşlı ağaçlarının gölgesinde soluklandı. Kutsal Kabrin önünde secde etti, elini mezar taşına yasladı, Golgota kayalığının, Haç'ın kayada açtığı ve şimdilerde ağzı gümüş bir levhayla kapatılmış olan çukurun önünde mumlar yaktı. Sonra hediyesini, değerli adağını Srpots Hagopyants Katedrali'ne götürdü; kentin en kutsal kilisesindeki taşlar, benzersiz işlemeleriyle altın kadehler, göz kamaştıran ayin giysileri, altın ve gümüşten avizelerin yanında onunki bu kutsal denizde olsa olsa bir su damlası olurdu. Yüzyıllar boyunca Ermeni minnettarlığıyla dolup taşan bir deniz.

Ruhu ve tüm varlığı huzurla kaplandığında, adağını da yerine getirince, derhal heybelerini azıkla doldurdu ve kuzeye doğru yola çıktı. Onca zaman rahat ettikten sonra ne yeniden katır sırtında yaşamaya alışması, ne de yol boyunca rasgele kuytulara sığınması kolay oldu. Ne var ki hayvanı ikide bir kamçılmasının sebebi bu değildi. Ağrı Dağı ile Van Gölü'nün çevresindeki tarlalarda Osmanlı askerlerinin baskınlarına dair Kudüs'te kulağına gelen haberler ve anlatılan olaylar yüzünden üstüne bir huzursuzluk ve korku çökmüştü, çünkü oralar onun topraklarıydı. Taze havadisleri Halep'te almayı ümit ediyordu, fakat orada duydukları da hayal kırıklığından öteye geçmedi.

İslami gelenekte Hazreti İbrahim ineğini orada sağdığından dolayı isminin Arapçadan (süt = Halab) geldiği söylenen Halep, Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci büyük kentiydi. Dünyanın, en azından dünyanın o tarafının orta yeriydi; rüzgâr güllerinin kalbi, eski zaman denizcilerinin karadaki son durağı, ipek, baharat ve tütsü yoluydu. Ne var ki, hem ilk hem de ikinci ziyaretinde Krikor ile katırı kervan-saraydan bozma bir *handan* başka kalacak yer bulamadılar. Avlusunda yükler ve hayvanların bulunduğu, etrafındaki odaların üst katlarında ise alt alta, üst üste yığılı insanların odayı ve odayla beraber bitleri paylaşmaya mecbur oldukları bu handa her yer kapısız, her şey umumiydi. Pazaryerinde Anadolu'daki durum ile payitahtın askerlerinin baskınlarına dair şüpheli, üstü kapalı haberler aldı. Krikor, yağmurun an meselesi olduğu şafak kızılığında katırını Zeytun'a, dağ yollarına doğru sürerken, Halep'teki hanı aramayacağını düşündü.

Amanos Dağlarının etekleri boyunca ağır ağır ilerledi. Daha rahat, ama daha uzun olan deniz yönünde, İskenderun'a giden yol yerine, bile bile kuzeye giden yolu seçti. Belen'i ardında bıraktı ve Halep il sınırından Çork Marzvan'a [Dörtöl] geçti. Akbes'e [Ekbez] vardığında gün yeni yeni ağarmaktaydı; küçük kilisenin çıplak taşlarında diz çökerek dua etti ve papazın ailesinden kendisini misafir etmesini istedi. Köyü tepeden tırnağa büyük bir endişe ve korkunun sardığını gördü.

Fakir sofralarına oturduklarında papaz, "Adana'da olanları duyduunuz mu?" diye sordu. "Türkler üç gün boyunca Hıristiyanları katletmiş, pazaryerini basmışlar, hükümet kılını bile kıpırdatmamış neredeyse. Katliamdan önceki gece tedbir için Müslüman dükkânlarını işaretlemişler, ötekilerin ise nesi var nesi yok talan edip ateşe atmışlar. Köylerdeki Hıristiyanların da pek güvende olmadığını söylüyorlar. Kendinize dikkat edin, Müslüman köylerinden uzak durun."

Krikor gün henüz doğmadan kalktı, kuzeye, İslahiye ve İntilli'ye doğru yola koyuldu. Tarlalarda kimsecikler yoktu, yolda rastlaşan bir-iki kişi de birbirlerine temkinle yaklaşıyor, sonra arkalarına bakmadan uzaklaşıyorlardı. Çiftliklerin kapıları, pencereleri sımsıkı kapatılmış, demir sürgüler sürülmüştü. Geceyi geçirmek için Bahçe'de

başını sokacak bir yer aradı: Köyün girişinde silahlı adamlar yolunu kesti. Ermeni olduğundan emin oluncaya kadar köye girmesine izin vermeyeceklerini söylediler; İsa'nın Kabri'ne yaptığı hac ziyaretlerinin işareti olan kolundaki dövmeyle gösterdi. "Her an buradan geçerler diye bekliyoruz onları," dediler, "Misis'te [Yakınpınar] olanlardan sonra."

Misis, yarısı Türk yarısı Ermeni binlerce insanın her zaman beraber yaşadığı küçük bir kentti. Hayatta kalabilen tek kişi ise Ermeni bir fırıncıydı. Onun başına gelenler, ibretlik bir korku hikâyesi gibi ağızdan ağıza dolaşmaktaydı. Bir çatının altında saklandığı yerden Osmanlı askerlerinin Hıristiyanların evlerini ateşe verdiğini, yangının neden olduğu patlamalardan ve feryatlardan çok daha yüksek bir sesle, bir kadının, "Müslümanlar, koşun, gâvur ateşinde ısının! Kâfirlerin sonu geldi!" diye deli gibi bağırdığını görmüş. Bağırان kadın, eşraftan birinin kızı Sine Hanım'mış; Müslüman haydutların başına geçmiş, Hıristiyanları içine atmak için herkesi ekmek fırınlarını yakmaya çağırıyormuş.

Ateş fırıncının saklandığı yere dilini uzatmaya başlayınca, o da yangınların güne çevirdiği geceye karışmak zorunda kalmış. Onu görmüşler. Az ilerideki bir tepeye kadar koşup derin bir mağaraya sığınmayı başarmış. Peşindekiler içeri girmeye cesaret edememişler. Dumandan boğulsun ya da ininden çıksın diye ağaç dallarını ve çalılıkları tutuşturup mağaranın ağızını ateşe vermişler. "Bütün bedenim zangır zangır titriyordu, ölümün yaklaştığını hissediyordum. Bayılmışım, ya da uyuyakalmışım, bilmiyorum. Uyandığımda taşların yerinden söküldüğünü fark ettim! Sonradan öğrendim ki," diye anlatıyormuş fırıncı, "Birkaç Çingene, bir gâvurun mağaranın içinde saklandığını öğrenince kaya parçalarını yerinden sökmüş. Ne var ki içerisi fazlasıyla dar ve de zifiri karanlık olduğundan, girmeye cesaret edememişler."

Fırıncı üç gün boyunca mağarada saklanmış, sonra dışarı çıkmış. Katliam sona ermiş ama dünyada sevdiği, değer verdiği, köyü dahil neyi varsa, her şeyi de beraberinde alıp götürmüştü.

2. BÖLÜM

On kilometre daha yol alırsa nihayet Ançirtı'ye varacaktı. Yolculuğun geçmek bilmeyen, en uzun birkaç saati olacaktı bu. Krikor katarını dehledi. Misisli fırıncının dehşet verici öyküsü zihninde canlandıkça yüreği daralıyor, bir an önce evine ulaşmak istiyordu. Hayvan önce dörtnala ileri atıldı, sonra tırıs gitti ve nihayet her zamanki ağır aksak adımlarına geri döndü. Krikor son ana kadar, evinin kapısına varıp da yüreğindeki telaş ve korkuların ağırlığı yerini sonsuz bir hafifliğe bırakıncaya; boynuna atlayan büyük oğlunu, sevinç çığlıkları atan karısını görünceye kadar bu işkenceye katlanmak, boyun eğmek zorunda kaldı.

Şerefe kalkan son kadeh de boşaldığında, her zamanki hayata kaldığı yerden devam etmeye çalıştı. Nafile. Her zamanki hayat artık kırık bir kadehti; korku, Ermenilerin günlük ekmeğiydi. O günlerde yaşanan katliamların ardından, Türkler ayırt edilebilmek için başlarına beyaz bir sarık takar olmuşlardı; ayrıca imparatorluğun doğu bölgelerinde kontrolü ele almak ve yeni yeni filizlenen Ermeni bağımsızlığının kökünü kurutmak üzere payitahttaki Sultan Abdülhamit'in yolladığı askerlerle birlik olmaktaydılar.

O yıl Antçirtı'de toprak, tohumlarla silahları bağrında sakladı. Dikenli çalılıarın altı, elma ağaçlarının dibi, henüz bitmemiş sıra sıra başakların kenarı, kısıacası hemen her yer tüfekleri ve tabancaları saklamak için kazıldı. Askerler köyün yakınlarında görüldüğünde, eli titremeyen herkese birer silah verildi. Kapılar ve pencereler demir sürgülerle kapatıldı. Bekleyiş başladı. Akşam oldu, karanlık çöktü. Krikor ile karısı, çocukları yataklarına yatırıp, askerlerin dikkatini çekmesin diye söndürdükleri ocağın karşısına oturdular. Önlerindeki Kutsal Kitap'ın sayfaları açıktı; sessizliği, karısının Yaratılış bölümünü fısıltıyla okuyuşu bozuyordu bir tek.

Askerler Ançırtı'den geçip gittiler. Durmadılar; kabile ilerleyişini Sivas'a, Erzurum'a, Bitlis'e, Van'a, Kafkaslara doğru sürdürdü. Bu küçük köy, Sultanın danışmanlarının listesinde yer almıyordu. Krikor karısına ve çocuklarına, "Henüz değil," dedi, "ama yakındır. Kardeşlerimin dönmesini bekleyelim, ne yapacağımıza ondan sonra karar veririz." Kardeşleri oradan ayrılalı epey olmuştu, iş için Erivan'a gitmişlerdi. Abdülhamit'in birliklerinin geçişinden de orada haberdar olmuşlardı. İşlerini çarçabuk halletmiş, bir an önce eve dönmek için yola koyulmuşlardı. Belki yolda birliklerle karşılaşmışlardı. Belki bir ağız dalaşı, belki aşırıya kaçan bir söz, belki de toplu bir kışkırtma... Geri dönmediler.

Dönenler askerler oldu. Küçük Ançırtı'de ikinci defa evlerin kapısı sürgülendi, Krikor ve karısı bir şey olmamasını ümit ederek Mezmurları okudular. Krikor, "Rab benim ışığım, kurtuluşumdur, kimden korkacakmışım?" diye okurken, tarlalardan bir uğultu yükseldi, arkasından bir uğultu daha, derken bir daha. Kadın tez davranıp kocasını kolundan tuttu ve onun kapıya doğru fırlayıp, kim bilir hangi kadere doğru sürüklenmesini engelledi. Sesler kesilene ve sürgülü pencerelerin çatlaklarından kara bulutlarla kaplı kederli bir günün gri ışıkları odaya süzülene kadar kocasına sımsıkı sarıldı.

Şafakta, yıkım olanca acımasızlığıyla ortaya çıktı. Dalları kırılmış ağaçlar, sıra sıra devrilmiş ekinler, çaresiz insanlardan oluşan şaşkınlık verici bir manzara Krikor'un gözleri önüne seriliverdi. Tarlaların, alçak duvarların, sürülmüş toprakların yerinde yeller esiyordu; toplanmış mahsulü, koca bir yılın emeği heba olmuştu. Krikor evine girdi. Karısıyla uzun uzadıya konuştu, sonra işçilerini topladı. "Yarın sabah yola çıkacağız," dedi. "Ançırtı'den ayrılmaya karar verdik. Halep'e gideceğiz. Büyük bir şehir, çok Ermeni var. Orada çalışacağız. Peşimizden gelmek isteyen buyursun gelsin. Şafakta yola çıkacağız."

Buluşma saati geldiğinde ortada kimsecikler yoktu. Krikor ve karısı eşyalarını iki katıra yüklediler, evin kapısını çekip yola koyuldular. Ançırtı gözden kaybolmadan önceki son dönemde Krikor, geçmiş yaşamına veda etmek için durdu. Bir parça ekmek aldı, karısı ve çocukları arasında paylaştırdı, kırıntılarını kuşlara attı. Yeni bir iş günü daha başlamıştı.

3. BÖLÜM

Halep'e yolculukları iki hafta sürdü. Kudüs'e yaptığı hac yolculuğunun hatırası Krikor'un zihninde hâlâ tazeydi, oysa karısı ve çocukları o zamana kadar küçük Ançirti'den bir kez olsun ayrılmamışlardı. Sağa sola serpiştirilmiş sık ve yoğun yeşil adacıklarla kaplı bozkırlardan ilk kez geçtiler; daracık vadilerin arasında bir set gibi uzanan boz renkli, ufalanmaya yüz tutmuş kireçli topraklar, yerini giderek Anadolu'nun kan kırmızısı yumuşak topraklı ovalarına bırakıyordu. Hanlardaki insanlar; çölün zayıf, ince bedenli Arapları, Fırat ovasının köylüleri ve Kafkasların açık renk gözlü, pembe beyaz tenli Çerkezleriydi, hiçbiri Ançirti halkına benzemiyordu.

Şaşkınlıklar, hayaller ve heyecanlarla geçen iki haftadan sonra bir akşamüstü Halep'e ayak bastılar. Bulutsuz ve parlak hava kalelerle evleri, minarelerle hendeğin karanlık kıvrımını gözler önüne seriyordu. Batmakta olan güneşin ışıkları surlara ve kubbelere gölgeler nakşediyordu; kalenin hatları, günbatımının kızılaştırdığı beyaz taştan bir çiçek gibi gökyüzüne işleniyordu. Krikor, karısı Turvanda ve çocukları kentin uğultusunu, seslerini ve çağrılarını uzaktan dinleyerek, yeni vatanlarını zihinlerine kazımak istercesine öylece kalakaldılar. Sonra hep birlikte diz çöktüler ve dua ettiler.

Surlardan aşağı inerken, bir ihtiyar onları Ermenice selamladı. Krikor selamına karşılık verince, ihtiyar yaklaşmasını işaret etti. Sessizce hikâyelerini dinledi. Ve sonra: "Biz Hıristiyanlar Halep'in Salibe denen mahallesinde oturuyoruz. Şehrin merkezinde daracık yollar ve üstü kapalı geçitlerle çevrili küçük bir meydan var. Bütün Hıristiyanların; Katolik Rumların, Süryanilerin, Melkitlerin, Ermenilerin ve Keldanilerin kiliseleri orada. Ama huzurları yok. Kırk yıl evvel Müslümanlar kiliseleri, evleri yağmaladılar, askerlik hizmetine karşılık zorla para istediler. On Hıristiyan öldürüldü, Rum ve Sürya-

ni patrikleri saldırıya uğradılar ve canlarını ancak yabancı konsolosların evlerine sığınmak suretiyle kurtarabildiler. Derken birkaç suçlu yakalandı ve kaleye kapatıldı. Arkadaşları onları kurtarmaya çalıştı, kalabalık bir grubu kışkırtarak surlara saldırdılar, fakat askerler onları topla tüfikle püskürttü,” dedi. Turvanda’nın yüzü gölgelendi. “Burada kalamayız,” diye fısıldadı, “Kudüs’e gidelim, orada daha güvende oluruz.” Krikor onun bu sözlerine hemen bir karşılık vermedi. Sessizce, gözlerini karanlığın yutmaya koyulduğu kaleye, kubbelere dikti. “Endişe etme, göreceksin her şey yoluna girecek, dertlerimiz son bulacak.”

İhtiyara veda ettiler ve yeniden yola koyuldular. Şehir artık yakın sayılırdı ve uzaktan kulaklarına dolan uğultusu, insan seslerinin ve bağrıışmalarının içinde eriyip kayboldu. Yolları katır alayıyla keşişti, at ve eşek üstünde tırıs giden süvariler yanlarından geçtiler, kapı önlerindeki kadınların meraklı bakışları altında ilerlediler. Her attıkları adımda kalabalık biraz daha artıyordu. Yabancı sözcükler ve insanlar etraflarını bir hortum gibi sardıkça ve satıcıların bağrıışmaları üzerlerine hücum ettikçe, irkilmeden duramıyorlardı. Pazaryeri bu keşmekeşin kalbiydi: Bağırın, çağırın, itişen bir insan seli, kapalı geçitlerin içinde adeta çağlıyordu. Küçük oğlu aniden karşısına çıkan portakal yüklü bir el arabasıyla onu iten iki çocuk tarafından ezilmemek için Krikor’un koluna sıkıca tutunmak zorunda kaldı. Büyük oğlu şaşkınlıktan fal taşı gibi açılmış gözleriyle her şeyi tek tek inceliyordu. Büyülenmişçesine ve durmadan, “Ne bayramı bu? Ne bayramı bu?” diye soruyordu. Krikor çocuklarının ellerinden tuttu, göz ucuyla karısının da yanlarında olup olmadığını kontrol etti, “Yok canım, bayram değil. Her gün böyle. Burası bir pazaryeri,” diye sertçe yanıtladı.

Yorgundu. Yol üstünde buldukları derme çatma yerlerde yokluk içinde on beş gece geçirdiler. Bu süre boyunca, Ançırti’deki sağlam ağaçtan yapılma yatağını ve sık dokunmuş, nakışlarla süslü, kadınların üstünde kurumaya bıraktıkları otların ve lavanta demetlerinin kokusu sinmiş en sevdiği keten çarşafını içi sızlayarak anmadığı tek bir gece bile olmamıştı. Artık Halep’e varmışlardı, ne var ki Halep de onlara daha iyisini sunmayacaktı. Çok uzun bir süre daha hanları mesken edineceklerdi.

O gece bir türlü uyku girmedi gözüne. Karısının ve çocuklarının nefeslerini duyuyor ve düşünüyordu. Zihnindeki bölük pörçük düşünceleri anlamlı bir bütün haline getirmek için kafa yoruyordu. İhtiyacı olan bir ev ve bir işti. Yolcularla hacıları misafir etmek için Halep'in doğru dürüst bir hana ihtiyacı vardı. Krikor bir otel açacaktı, üstelik kentin ilk otelini.

Ertesi sabah akıl danışmak, yardım istemek ve yer bulmak için piskoposluk binasına gitti. Dağlardan yeni gelen bir Ermeni'nin satın almak üzere bir yer aradığı haberi pazaryerinde çığ gibi yayıldı ve kısa sürede kendisine ahırdan bozma, yıkık dökük ne kadar yer varsa bir bir gösterdiler. Krikor sonunda baharat pazarının orta yerindeki dar ve yüksekçe bir binada karar kıldı. Pencereleleri üstü kapalı sokağa bakıyor, gündüzleri satıcıların bağrıışmaları odalara doluyordu, içerideki kimyon kokusu öyle keskindi ki sanki bütün duvarlar kimyonla yıkanmıştı. Böyle olmakla birlikte, burası Halep'e yolu düşen herkesin; tacirlerin, seyyahların ve hacıların önünden geçmeden edemeyecekleri Gümrük Hanı'na iki adım mesafedeydi...

Krikor, pazaryerindekilerin ve kentin kalanının meraklı bakışları altında işe koyuldu. Kirecin kokusu duvarlara sinen baharatın kesif kokusunu siliverdi, büyük salonlardan tek kişilik odalar doğdu. Hanların yatakhaneleri yetti artık, diye karar verdi Krikor: Onun otelinin, Halep'te o güne dek görülmemiş odaları olacaktı. Her birinin kapısı kapalı olacaktı, içeride yıkanmak için bir ibrik, bir tekne ve de mumlar bulunacaktı. Son olarak da güzel bir tabela: "Ararat Oteli". Mazlumyanlar dağdan inen ırmağın berrak buz gibi suyunu içercesine kadehlerini yeni otellerinin geleceğine kaldırdılar. Dışarda ise, gelip geçen Halepliler şaşkınlık içindeydiler. Tabelaya hayretle bakıyorlardı. Ne var ki onları şaşkınlığa uğratan ta uzaklardaki Ermenistan'ın simgesi Ararat değildi. Ortadoğu'nun en büyük pazaryerinde, daha önce hiç görmedikleri, refahın ve rahatlığın simgesi olan "otel" sözcüğüydü.

4. BÖLÜM

Salonun arka tarafından birisi, fazla kaçırdığı şampanyanın etkisiyle, “Yeter artık, biz Avrupa müziği istiyoruz,” diyerek itiraz etti. Türk askeri bandosu hüzünlü Osmanlıca nağmelere son vererek, *Deutschland Deutschland über alles*’in notalarına geçiverdi. Salonda müziğe tempo tutan bir topuk tıkırtısı duyulurken, Alman subayları dikkat kesildiler. Araplardan, Ermenilerden, Türklerden ve yabancılardan oluşan kalabalığın arasında çalımı ve vakur bir tavır takındılar. Fransızların ve İngilizlerin Ortadoğu’daki gücünü zayıflatmakta kararlı olan Almanlar, korku salan bir ifadeyle hazır ola geçerken, marşın ezgileri de kollu şamdanlardan varaklı eşyalara kadar salonu baştan sona hâkimiyeti altına aldı.

Son notası sustuğunda, borazanların *Eine feste Burg*’u çalmaya başlamasıyla Kayzer’in askerleri, Mazlumyanların otel açılışı için gelmiş bütün yabancıların karşısında vatan aşkına geçtikleri hazır ol duruşunu bozdular.

1911 yılının kasım ayıydı. Suriye’nin kuzeyindeki metropolün en büyük, en modern ve en çok konuşulan otelinin doğuşu kutlanmaktaydı: O günlerin Halep’inde ilk kez yaşanan büyük bir toplumsal olaydı. Açılış balolarının olmazsa olmazı sayılan orkestra için Türk ordusu, Prusya’dan örnek alarak kurduğu bandosunu yollamıştı: Trampetler, fifeleler, bakır nefesliler ve süslü şeritler, kısacası askeri şatafat denince akla gelebilecek ne varsa mevcuttu.

Krikor, Turvanda ve çocuklarının önlerinde uzanan yeni yaşam için diz çöküp Tanrı’ya şükrettikleri o kuşluk vaktinin üstünden tamı tamına yirmi yıl geçmişti. Yeni bir çağ başlamıştı, Ermeniler acılarıyla, yaşla ve zulümle boğuşarak geçmişlerdi karşı kıyıya. Dünyanın en eski soylarından birinin evlatlarına şüphe, güvensizlik ve korku ikliminde serpilip büyüyen ırkçı bir nefret ve vahşet reva görülmüştü.

Hıristiyan olarak Müslümanların arasında, Ermeni olarak Türklerin içinde yaşamak zorunda bırakıldılar; Osmanlı hükümetinin tarafsız, eşitlikçi ve adalet yanlısı olduğu iddia edilen girişimleriyle kandırıldılar ve Babıâli'nin eşliğinde birbirlerine çelme takmakla meşgul Avrupalı güçlerin onları koruyup kollayacakları yönündeki göz boyayan vaatleriyle avutuldu.

Ne var ki, Halep farklıydı, Mazlumyanlar da öyle; Krikor göç kararını almakla akıllılık etmişti. Varını yoğunu bir otele yatırarak elindekinden çok daha fazlasına sahip olmuştu. İşler bir yerden sonra öylesine büyümüşü ki, sonunda oğulları Onnig ve Armen de onun açtığı yolda ilerlediler. Her biri kendi adına iki küçük otel açtı. 1904'te otellerini birleştirmeye karar vererek, bir zarafet ve ilerleme timsali olup uluslararası şöhrete giden yolun ilk adımı sayılan Hotel du Parc/Park Otelini babalarının hayır duasıyla kurdular. Bu otel, özellikle maceraperestler ve gezginler için hoş bir sürpriz oldu. Türk paşaları, Saksonya Prensi, Gertrude Bell ve İran Şahı, iki kardeşin konuğu olmuşlardı, ayrıca hiç kimse artık Mazlumyanları yarı mülteci ya da saf köylüler olarak görmüyordu. Onlara, bir saygı ifadesi olarak *Baron* diye hitap ediyorlardı. Baron, Ermenice "beyefendi" demekti.

Birkaç yıl daha geçince yeni mücevherleri de bu iki Halepli Barunun gözünde parlaklığını yitirmeye başladı. İşte o zaman zihinlerinde, şehirde hiç görülmemiş, baştan aşağıya yeni, modern ve büyük bir otel düşüncesi doğdu. 1908'den itibaren Onnig ve Armen bütün zamanlarını ve paralarını bu projeye harcadılar. Halep'in dışında, tren istasyonuna yakın bir arazi satın almışlardı. Fransa'daki *belle époque* modasını benimsemiş Ermeni mimar Kaspar Nafilyan'ı getirttiler –hem de Paris'ten!– ve onunla birlikte yeni işlerini planlamaya koyuldular. İnşaatların yakındaki dağların beyaz taşlarıyla yapılageldiği, Doğunun ileri karakolu sayılan bu yerde o zamana kadar hiç kullanılmamış çimento, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki modernliğin öncüsü Mısır'dan getirildi. Ve yine Mısır'dan seramik yer döşemeleri, duvar ustaları ve marangozlar geldi. Halep baştan sona merak içindeydi. Akıl almaz konuşmalar ve atışmalar inşaatla birlikte sürüp